

פשיטל

(Przemysl). עיר בגליציה המזרחית בדרום-מזרח פולין, כיום סמוך לגבול עם ברית-המועצות ובין שתי מלחמות-העולם במחוז לבוב בפולין. פ' יושבת על שתי גדות הנהר סאן. קהילה יהודית היתה בפ' מאז המאה ה-14 שבה נוסדה העיר. במיפקד ב-1931 נמנו בעיר 17,300 יהודים, שהיו שלישי מאוכלוסייתה, וב-1939 נאמד מספרם ב-19,400. בפ' היו מוסדות דת, תרבות וסעד יהודיים ופעלו בה תנועות ציוניות וכן הפולקספרטיי, ה'בונד' ואגודת-ישראל.

בחוזה ריבנטרופ-מולוטוב בין גרמניה לברית-המועצות שבו הוסכם על חלוקת פולין נקבע הנהר סאן לגבול ביניהן. ב-14 בספטמבר 1939 כבשו הגרמנים את פ' וב-28 בספטמבר נמסרה הגדה המזרחית של העיר לסובייטים. לפני שנסוגו לגדה המערבית רצחו הגרמנים 600 יהודים, לפחות מחציתם פליטים שנמלטו ממערב פולין. אחרי מסירתה של הגדה המזרחית לסובייטים גורשו אליה היהודים שישבו בגדה המערבית.

בדומה למקומות אחרים שנפלו בידי הסובייטים השתנו מאוד חיי הקהילה היהודית בפ'. פעילות תרבותית ופוליטית יהודית, בעיקר דתית וציונית, באה לקיצה. מפעלי תעשייה פרטיים ובתי-עסק הפכו לקואופרטיביונים, ובחודשים אפריל ומאי 1940 גורשו כ-7,000 יהודים לפנים ברית-המועצות. רבים מהמגורשים היו פליטים ממערב פולין.

ב-28 ביוני 1941 שוב כבשו הגרמנים את פ'. בעיר היו אז כ-17,000 יהודים. מיד החלו הנאצים במצוד על יהודים כדי לנצלם לעבודות כפייה. היהודים מינו ביוזמתם הם ועד לייצגם בראשותו של ד"ר איגנץ דולדיג. כעבור כמה ימים הגיעה לפ' הגסטפו וכפה צעדים אנטי-יהודיים, כגון ענידת הטלאי הצהוב, רישום כל היהודים בלשכה לעבודה והקמת היודנרט בראשותו של דולדיג. במרוצת השנה שאחר-כך נאלצו היהודים למסור את חפצי הערך וכלי-הבית שלהם לידי הנאצים. יהודים שלא מילאו אחר צווי הנאצים הוכו ונאסרו. ב-26 בדצמבר 1941 נכנסו יחידות משטרה ועמה פולקסדויטשה מקומיים ושוטרים פולנים לבתי היהודים ונטלו פרוות ובגדים. בקיץ 1942 הובאו לפ' כ-5,000 יהודים מהכפרים שבסביבה.

ביוני 1942 החלו להגיע לעיר שמועות על זוועות הנאצים, כגון רצח 45 נשים שנאסרו במערב פ' (Zasanie). עד מהרה החלו מעשי האלימות גם בפ'. ב-18 ביוני 1942 נשלחו 1,000 גברים יהודים מהעיר למחנה ינובסקה שבקרבת לבוב. ביום גירושם ירה משמר הגסטפו ברבים מקרובי המגורשים בעת שנפרדו מיקיריהם. הם גם ירו בגברים שניסו להימלט מהגירוש. ב-14 ביולי הוכרז על הקמת גטו סגור וכל היהודים חויבו להימצא בתחומו ביום המחרת. ב-23 ביולי נאמר ליודנרט שבתוך שלושה ימים יילקחו מספר יהודים לעבודת כפייה ולאחרים יינתנו רשיונות עבודה, ואולם, הגסטפו סיפק לדולדיג 5,000 רשיונות עבודה בלבד.

אחר-כך נערכה אקציה בשלושה ימים לא רצופים, ב-27 וב-31 וב-3 באוגוסט 1942. ביום הראשון כותר הגטו ביחידות משטרה וביחידות גסטפו, והן גירשו 6,500 יהודים למחנה ההשמדה בלז'ץ ורצחו את דולדיג וסגנו. ביום השני גורשו לבלז'ץ 3,000 יהודים וביום השלישי עוד 3,000. בסוף האקציה נאלצו היהודים למסור לגסטפו סכום כסף שנועד כביכול לתשלום הוצאות ההובלה. עד סוף חודש אוגוסט רצחו אנשי הגסטפו עוד 100 יהודים.

ביום הראשון לאקציה אירעה פעולת הצלה יוצאת דופן. המושל הצבאי של העיר, סגן ד"ר אלפרד בטל, ביקש שהיהודים שעבדו בשביל הוורמכט, בין בעלי רשיון עבודה ובין חסרי רשיון עבודה, לא יוצאו להורג. כאשר לא נענתה דרישתו השתלטו יחידות הוורמכט על הגשרים שחיברו את שני חלקי העיר ואיימו כי לא יתנו לרכבות לצאת ממנה. אחרי שהתקשרו אנשי הגסטפו עם מפקדם בקרקוב, יולין שרנר, נענתה הבקשה. לימים העניק 'יד ושם' לבטל את התואר 'חסידי אומות העולם'.

לקראת אמצע נובמבר החלו היהודים לחשוש כי עוד אקציה ממשמשת ובאה, והחלו לבנות בונקרים. ב-18 בנובמבר 1942 אירעה האקציה השנייה, ויותר מ-8,000 יהודים נועדו לגירוש וכ-1,500 מהעובדים ברשיון שוחררו. רק 3,500 נפש התייצבו במקום הריכוז, ושאר היהודים הסתתרו בבונקרים. אותו יום נתגלו כ-500 מהמסתתרים וצורפו לגירוש לבלז'ץ.

אחרי האקציה השנייה חולק הגטו לשני חלקים. חלק A ובו 800 יהודים – וכעבור זמן יותר מ-1,300 – היה שמור בעיקר לפועלים, וחלק B, ובו שאר היהודים, היה מיועד בעיקר לאותם שלא עבדו. בפברואר 1943 מונה ס"ס אונטרשרפירר יוזף שוומבורגר למפקד של חלק A שהוכרז רשמית למחנה עבודה.

בפ' לא היתה התנגדות חמושה בהיקף ניכר. באמצע אפריל ברחו 12 צעירים מהגטו וניסו להצטרף לפרטיזנים. הם נתפסו בידי אוקראינים לא הרחק מן העיר, וכולם, פרט לאחד, נרצחו. הניצול, שרק שם משפחתו, גרין, ידוע, נתלה בפומבי ועמו מאיר קרבס, שב-10 במאי דקר איש גסטפו, קרל פרידריך רייזנר.

בימים 2 ו-3 בספטמבר 1943 החל חיסולו של חלק B, 3,500 יהודים, שמרביתם הסתתרו בבונקרים, נתפסו ונשלחו לאושוויץ. עוד 600 יהודים נבחרו ממחנות העבודה ונשלחו למחנה שבניה (Szebnie), ומשם, כעבור כמה שבועות, לאושוויץ. ב-11 בספטמבר רצחו הנאצים בפאתי העיר 1,000 יהודים שנתפתו לצאת מהבונקרים שלהם או שנתגלו בתוכם. ב-28 באוקטובר הובאו לשבניה עוד 100 יהודים ממחנה העבודה פ' וגם הם נשלחו בסופו של דבר לאושוויץ. בסוף פברואר 1944 נשלחו 150 האסירים האחרונים לסטלובה וולה (Stalowa Wola) ומשם לאושוויץ. מאוקטובר ועד אפריל המשיכו הנאצים בחיפושיהם אחר היהודים במחבוא, ואכן גילו ורצחו כ-1,000 נפש. רק 300 יהודים מאותם שהתגוררו באיזור פ' ביוני 1941 שרדו במלחמה.

